

Білгородська О.Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки
Одеської державної академії будівництва та архітектури, м. Одеса

ЗНАЧЕННЯ ФОРМАЛЬНОЇ КОМПОЗИЦІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Роль цілеспрямованого розвитку просторового мислення стає основоположним аргументом у розробці методики викладання об'ємно-просторової композиції. Художнє бачення є основою специфічного мислення архітектора й розглядається через призму архітектурного простору як центральна категорія професійного мислення. Необхідним є вдосконалення й подальша актуалізація практичного досвіду відповідно до сучасних вимог підготовки архітектора.

Швидко змінюються економічні та соціальні умови в нашій країні та у світі загалом, ставлячи нові вимоги до рівня загальної і спеціальної освіти. Сформувані людину нового світу, висококультурну, освічену й працьовиту – головне завдання вищої школи. Першим (початковим) етапом має стати вивчення теорії композиції, оволодіння студентами професійними навичками, майстерністю роботи з різними графічними матеріалами й кольором.

Творча діяльність людини розвиваються в двох різних напрямках, виражаючи, з одного боку, прагнення відобразити в малюнку, скульптурі чи кольорі деякі об'єкти й явища навколишнього світу: людей, тварин, події, з іншого – прагнення до створення форм, які не існують у природі, і які створюються уявою й фантазією людей. Коло, квадрат, трикутник, куля, циліндр, конуса також інші прості форми, які людина постійно бачить у природі: круглий місяць, кулясте яблуко, конусоподібні польові квіти та ін. Усі ці форми використовуються при виготовленні різних предметів. Так виникає проблема поєднання простих форм – проблема композиції.

Програмами архітектурної спеціальності 6.060102 «Архітектура» не передбачено курс «Формальна композиція»,

необхідність якого очевидна. Тому виникає потреба впроваджувати його в навчальний процес на заняттях із рисунка у вигляді певних композиційних завдань і вправ. Окрім того, виконуючи завдання з рисунка або живопису, студент звертається до основ композиції, оскільки будь-яке зображення треба вдумливо розташувати на картинній площині, узявши до уваги її розмір і формат (відношення сторін по вертикалі й горизонталі).

Робота над композицією регламентується навчальними годинами, більшість із яких відводиться на самостійну творчу діяльність із обов'язковим обговоренням ескізів на індивідуальних і колективних консультаціях. Необхідність удосконалення самостійної роботи як основної умови оптимізації пізнавальної діяльності має необмежені можливості та виступає резервом підвищення ефективності навчання. У сучасній архітектурній освіті всі творчі дисципліни від образотворчих до проектувальних – починаються з композиції. Знання, розуміння і застосування композиційних закономірностей – це основа формування майбутнього фахівця – архітектора.

Широкий спектр навчально-творчої діяльності, що виражається у специфіці архітектурно-будівельної освіти, має всебічний характер освоєння матеріально-просторового середовища. Це вимагає від фахівців оволодіння системою методологічних знань різних сфер діяльності, розуміння логіки їх взаємозв'язку у професійній діяльності, необхідності здійснення методичного пошуку, який заснований на інтеграційних процесах освіти. Усе це може й повинно відображатися в композиції.

Композиційна творчість надає діяльності архітектора художньої специфіки. Композиційна майстерність – основа творчого професіоналізму художника в будь-якому виді мистецтва. Композиція слугує найважливішим чинником художньої виразності.

На нашу думку, однією з визначальних дисциплін виступає композиція, яка тісно взаємодіє з рисунком, живописом, історією мистецтв, кольорознавством, естетикою та філософією. Студент починає систематизувати знання й навички

шляхом зображення та кольору, що призводить художню роботу до єдиного результату, який відображається на площині.

Композиція будується на супідрядності з головним сюжетно-тематичним центром усіх менш значних елементів побудови. Предметно-смісловим елементам композиції незмінно сприяють спеціальні виразні засоби: освітлення, тональність, колорит, точка й момент зйомки, план, ракурс, а також образотворчий акцент і різні контрасти. Існує нескінченна кількість потенційно задовільних комбінацій, але жодна з них не є єдино правильною, хоча деякі можуть здатися кращі за інших. Композиція слугує засобом для вираження авторської думки.

У сучасній архітектурній освіті всі творчі дисципліни від образотворчих до проектувальних – починаються з композиції. Знання, розуміння й застосування композиційних закономірностей – це основа формування майбутнього фахівця – архітектора. Композиція (від лат. *compositio* – складання, зв'язування) у будь-якому виді мистецтва визначається і як спосіб і як система побудови художнього витвору за допомогою узгодження між собою певних компонентів (частин, засобів).

Композиція зображення – це особлива форма структурної організації образотворчого матеріалу в нерозривній єдності та взаємозв'язку образно-виразної (змістової) і конструктивно-знакової (формальної) сторін зображення. Спеціальна діяльність у будь-якому просторовому мистецтві пов'язана з аналізом і образним переробленням візуальної інформації, яка є набором формальних засобів зображення (точка, лінія, пляма, штрих, маса, площина, об'єм та ін.). Формальний метод утверджує погляд на художню форму як на категорію, що визначає специфіку зображення, виходячи з аналізу системи абстрактних візуальних елементів, що підлягають логіко-математичним закономірностям структурування.

Студент повинен знати закони композиції та вміло їх використовувати. Завдання мають бути спрямовані на розвиток творчого мислення, почуття пропорційності і гармонії, на розуміння і практичне застосування таких категорій, як динаміка і статика, ритм, симетрія й асиметрія, контраст і нюанс, цілісність і завершеність. У майбутньому студентам архітектурного факультету знадобляться такі якості, як точність

і гострота візуального сприйняття, для реалізації поставлених перед ними різної складності завдань в архітектурній композиції.

Отже, композиція – це головний компонент художньої форми, що надає єдності та цілісності, що підпорядковує її елементи один одному. Закони композиції закладаються у процесі художньої практики, естетичного пізнання дійсності, відбивають і узагальнюють об'єктивні закономірності та взаємозв'язки, явища реального світу. Ці закономірності та взаємозв'язки проявляються в художньому вигляді, водночас ступінь і характер їх перетворення й узагальнення пов'язані з видом мистецтва, ідеєю й матеріалом виконання твору. У пластичних мистецтвах композиція об'єднує часткові моменти побудови художньої форми (реальне або ілюзійне формування простору й об'єму, симетрія й асиметрія, масштаб, ритм і пропорції, нюанс і контраст, перспектива, групування, кольорове рішення тощо). Композиція організовує як внутрішній простір твору, так і його співвідношення з навколишнім середовищем і глядачем. Тобто у пластичних мистецтвах роль композиційної побудови визначається комплексом різноманітних складових.

Композиція – це, з одного боку, творчий процес створення твору мистецтва від початку до кінця, від появи задуму до його завершення, з іншого боку – своєрідний комплекс засобів розкриття змісту картини, заснований на законах, правилах і прийомах, повному, цілісному й виразному вирішенню задуму. Іншими словами, композиція виступає зосередженням ідейно-творчого твору, що дозволяє цілеспрямовано синтезувати головне й другорядне, домогтися максимальної виразності змісту і форми.

Таким чином, тенденції архітектурно-будівельної освіти виражаються в комплексному художньо-композиційному та наукових підходах до організації навчально-творчого процесу, в необхідності формування архітектора-творця і практика, у єдності навчання та виховання на трьох рівнях навчально-творчої діяльності – пізнання, осмислення, перетворення, що відповідають видам навчально-творчої діяльності, змісту

навчально-творчої діяльності, процесам мислення, що сприяють активізації навчально-творчої діяльності в їх динаміці розвитку.

Сучасний архітектор повинен уміти не тільки задовольняти вимоги замовника, а й відобразити вимоги композиційних взаємозв'язків архітектурної споруди співвідносно до їх сприйняття навколишнім світом.

Гармонійно структурні взаємозв'язки архітектурних форм, які приховані від аматорського ока й які розуміє людина на рівні інтуїтивного, суб'єктивного почуття гармонії, краси, професіонал повинен розуміти й науково обґрунтувати, розробляючи майбутній проект, проводячи передпроектний аналіз і дослідні роботи з визначення найбільш раціональних і перспективних соціальних, економічних, екологічних, інженерно-конструктивних, композиційно-художніх рішень.

Література

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм; пер. с нем. – М. : Архитектура, – 2007. – 392 с. : ил.
2. Гнатюк В.А. Теоретичні основи композиції [навчально-метод. посіб.] / В.А. Гнатюк, І.П. Міхальська, Б.М. Негода, Н.О. Урсу. – Каменець-Подільський, 2004. – 61с.
3. Жабинский В.И., Винтова А.В. Рисунок: [Учеб. пособ.] / В.И. Жабинский, А.В. Винтова. – М. : ИНФРА. – 2008. – 256 с.
4. Кандинский В.В. Точка и линия на плоскости / В.В. Кандинский. – СПб. : Азбука, 2003. – 240 с.
5. Козлов Н.Г. Композиция / Н.Г. Козлов. – М. : Изд. «Просвещение», 1968. – С.11-27.
6. Логвиненко Г.М. Декоративная композиция: учеб. пособие / Г.М. Логвиненко. – М. : Владос, 2008. – 144 с. : ил.
7. Парксёнов Г.И. Курс формальной композиции в системе художественно-графической подготовки архитектора : [учебно-методическое пособие по дисциплине «Рисунок» для студентов 1-3 курсов направления «Архитектура»] / Г.И. Парксёнов, И.Л. Левин. – Н. Новгород: Нижегород. Гос. Архит. – строит. ун-т, 2011. – 125с. : ил.
8. Пархоменко К.О. Вплив дисциплін циклу професійно-практичної підготовки на становлення професіоналізму майбутніх фахівців дизайну / К.О. Пархоменко // Міжнародний

- журнал «Науковий огляд». Випуск 2, № 1 друга частина. – К. – 2014. – С. 90-95.
9. Пастырь И.В. Креативность познания композиции изобразительного искусства / И.В. Пастырь. – Измаил : РИО ИГТУ. – 2005. – 148 с.
  10. Тиц А.А. и др. Основы архитектурной композиции и проектирования / А.А. Тиц и др. – Изд. Объединение «Вища школа», К. – 1976. – 256 с.
  11. Киселёва В.А. Методические основы профессиональной подготовки архитектора средствами изобразительного искусства: автореф. дис. на получение степени канд. пед. наук: спец. 3.00.08 «Теория и методика профессионального образования», 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство, уровень профессионального образования)» / В.А. Киселёва – Тамбов, 2002. – 15 с.
  12. Бабенко А.В., Хоружая Н.В. Основы композиции в изобразительном искусстве: учебно-методическое пособие. – Томск: Томский государственный университет, 2011. – 116 с. + 32 вк.